
Теорія, методи і практичні аспекти інтродукції рослин

УДК 635.976.871(09)

О.Л. РУБЦОВА

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тимірязєвська, 1

БОТАНІЧНІ, АКЛІМАТИЗАЦІЙНІ САДИ ТА ДЕНДРОПАРКИ УКРАЇНИ — ІНТРОДУКЦІЙНІ ОСЕРЕДКИ ПРЕДСТАВНИКІВ РОДУ ROSA L.

На основі літературних даних та власних багаторічних досліджень проаналізовано діяльність ботанічних, акліматизаційних садів і дендропарків України з інтродукції та створення генофонду троянд.

Інтродукція троянд, яка має досить давню історію [53], протягом багатьох століть відбувалася стихійно. Тільки з появою ботанічних садів інтродукційна робота набула організованого характеру.

Від самого початку організації ботанічних садів в Україні в них здійснювалась інтродукція троянд. З того часу нагромаджено значний обсяг інформації щодо результатів інтродукції представників роду *Rosa L.* у різних регіонах України, однак ці дані не узагальнено і не проаналізовано, тому одним із завдань наших досліджень було узагальнити і проаналізувати результати діяльності ботанічних, акліматизаційних садів та дендропарків України з інтродукції троянд і формування колекційних фондів.

Перші ботанічні сади створено в Україні на початку XIX ст., і від самого початку їх існування в них було розгорнуто широку та інтенсивну інтродукційну діяльність.

У 1804 р. одночасно з Харківським університетом було закладено ботанічний сад. Це найстаріший ботанічний сад України. Починаючи з перших років існування саду там проводилася робота з інтродукції троянд. Перший попечитель Харківської навчальної округи граф Северин Осипович Потоцький

сприяв улаштуванню ботанічного саду. На його пропозицію спочатку садівник Цетлер, а потім (у 1807 р.) екзекутор Анадольський та Стровальд були командировані до маєтку графині Олександри Василівни Браницької у Білій Церкві. Графиня Браницька на прохання С.О. Потоцького подарувала Харківському університету 37 видів рослин кількістю 38 екземплярів. Зберігся список цих видів, серед них була і *Rosa centifolia* [1].

Важливим інтродукційним осередком став ботанічний сад, заснований у 1806 р. у м. Кременець на Волині [39]. Згідно з каталогом саду за 1815 р. у складі його колекцій було 14 видів шипшин [67].

Глибокий слід в історії інтродукції рослин в Україні залишив Акліматизаційний сад І.Н. Каразіна, заснований у 1809 р. на хуторі Основ'янка колишнього Богодухівського повіту на Харківщині. "Цей сад, перетворений в чаруючий оазис, став розсадником багатьох парків (Наталіївського, Шарівського, Софіївки, Асканії-Нова), ботанічних садів в Україні та Росії" [14]. В опублікованому у 1833 р. списку інтродукованих рослин представників роду *Rosa L.* не було, але у списку від 1891 р. згадується 7 видів шипшин [24].

У Нікітський ботанічний сад троянди було інтродуковано у перші ж роки його існу-

вання [28]. О.Ф. Малеева наводить виборку з каталогу насіння і рослин, що розводились у Нікітському ботанічному саду з 1812 по 1820 р. У ботанічній колекції саду в ті часи було 62 сорти троянд [40].

Особливу увагу трояндам приділяв директор Нікітського ботанічного саду Микола Андрійович Гартвіс. У 1855 р. ним була зроблена перша спроба узагальнити результати інтродукції рослин у Криму [8]. В "Обзоре деятельности..." зазначено, що "собрание всех родов роз было предметом особенной заботливости г. Гартвиса, с самого начала вступления его в управление Никитским садом. Собственная коллекция г. Гартвиса, состоящая из лучших сортов, которые были известны до 1824 г., обогатила никитскую коллекцию. Особенно были замечательны выющиеся розы (*Rosa multiflora* и *Rosa Grevilliae*), которые в скором времени сделались одним из лучших украшений садов Южного Берега" [8, с. 16]. Інтродукція проводилась як за допомогою насіння, так і живців.

Велику кількість сортів було завезено в Нікітський сад у 1900—1904 рр. з Люксембургу (фірма Soupert-Notting) (чайних і чайно-гібридних, ремонтантних, бурбонських, витких, бенгальських, центифольних та ін.). У каталозі рослин Нікітського саду, надрукованому у 1912 р., налічувалося 2629 сортів троянд. Розарій саду за багатством сортів був одним з найбільших на той час у Росії. В його колекціях були не тільки сорти троянд, а й різні види шипшин [25].

Під час світової, громадянської та Великої Вітчизняної війн колекції троянд Нікітського саду було завдано великих збитків. Динаміка колекцій троянд за період з 1927 р. виглядає так: 1927 р. — 808 сортів, 1938 р. — 711, 1950 р. — 374, 1961 р. — 1600, 2001 р. — 1200 сортів [25, 26].

Створений кількома поколіннями інтродукторів генофонд троянд став вихідним матеріалом для гібридизації і селекції, тобто селекція троянд у Нікітському ботанічному саду є логічним продовженням інтро-

дукційного процесу [30]. За майже 200-річний період М.А. Гартвіс, М.Д. Костецький, В.М. Клименко, З.К. Клименко, К.І. Зиков створили близько 350 сортів троянд [7, 25, 27, 52].

У 1820 р. в Одесі засновано Імператорський ботанічний сад, який очолив французький ботанік, відомий селекціонер троянд Карл Десмет, запрошений за рекомендацією графа А.Ф. Ланжерона [4, 5, 45]. К. Десмет зміг прищепити мешканцям міста любов до троянд і свій маєток "Луїзвіль" зробив у цьому відношенні настільки привабливим, що стало звичним їздити туди навесні у пору цвітіння троянд [6].

Колекція троянд Ботанічного саду Одеського університету ім. І.І. Мечнікова (заснований у 1867 р.) стала основою для створення нових сортів. На початку ХХ ст. в Одесі селекцією троянд займався П.П. Гільцендегер. Ним було створено близько десяти сортів [10]. У 1981 р. колекція троянд цього саду нараховувала 360 сортів [15].

Ботанічний сад ім. акад. О.В. Фоміна Київського університету імені Тараса Шевченка, організований у 1839 р., від самого початку свого існування за головну мету ставив зібрання колекції рослин-інтродуктив. Уже в 1834 р. для майбутнього ботанічного саду Київського університету було привезено рослини з гомельського маєтку графа Рум'янцева. У реєстрі нараховувалося 513 рослин 34 видів, серед них два види шипшин: *Rosa indica* (18 шт.), *Rosa gallica* (12 шт.) [11].

У січні 1842 р. в університетській типографії було видано перший *Delectus seminum in horto botanica Kioviensi Universitatis Caesareae St. Vladimiri anno 1841 collectorum*, в якому налічувалося 425 видів і форм, серед них *Rosa rubrifolia* [35].

19 липня 1846 р. за планом архітектора Лауфера в Ботанічному саду Київського університету розпочато будівництво фундаменту оранжерей. Позаду них побудовано тераси, які збереглися дотепер. На них висаджено одержані з-за кордону найрід-

кісніші дерева, кущі і трав'янисті рослини. Тут також було висаджено троянди [3]. У 1861 р. "кабінети багаторічних трав на паралельних терасах обсаджено, кожен окремо, живоплотами зі спірей і шпалерних троянд" [48, с. 228].

І.Ф. Шмальгаузен у статті "Ботанічний сад" зазначає: "Деятельность Ботанического сада с самого начала его существования не ограничивалась строго научными ботаническими интересами. Р.Э. Траутфеттер считал необходимым, чтобы Ботанический сад приносил и практическую пользу для всего местного края распространением и улучшением садоводства, плодоводства и огородничества. Поэтому в ботаническом саду разводились для акклиматизации различные иностранные деревья и кусты, некоторые хозяйственные растения, плодовые деревья, виноград и растения украшающие. С целью распространения и улучшения садоводства, Р.Э. Траутфеттером было принято за правило раздавать бесплатно растения, семена и другие излишние продукты сада. Благодаря этому, в Киеве и окружающих местностях, садоводство в короткое время значительно распространилось и усовершенствовалось" [66, с. 145].

Ботанічний сад Київського університету вже у ХІХ ст. проводив роботу з поширення рослин-інтродуцентів, серед яких були і троянди. Співробітники саду брали участь у створенні садів: Інституту шляхетних дівчат (1842 р.), Київської жіночої гімназії (1842 р.), Астрономічної обсерваторії (1848) [34]. Головному садівникові ботанічного саду Гохгуту було дозволено у вільний від роботи час наглядати за садінням рослин. Завідувач астрономічної обсерваторії професор В.Ф. Федоров у листі до Правління університету в жовтні 1848 р. пише: "кущі троянд, які були доставлені паном Гохгуттом, майже всі дали пагони" [12].

У 1953 р. С.М. Ціхоцький зазначив, що в ботанічному саду Київського університету є 7 видів шипшин; трапляється *Rosa canina* L., *R. cinnamomea* L. [62].

Підсумки інтродукції представників роду *Rosa* L. в цьому саду були підбиті О.О.Ткачук та О.А.Ткачуком. За даними 1999 р., колекція троянд нараховувала 80 видів, 100 сортів (у закритому ґрунті — 37 сортів) [60].

Одним з напрямів наукових досліджень Київського акліматизаційного саду, заснованого у 1914 р., було декоративне садівництво. З декоративною та практичною метою в саду вирощували казанликську троянду (*Rosa damascena* Mill. v. *trigintipetala* Duck). За договірною тематикою Акліматизаційний сад здійснював дослідження для Спиртотресту та постачав пелюстки ароматної троянди як сировину. Також у саду вирощувалися *Rosa alba* L., *R. rugosa* Thunb. [18, 49], *R. canina* L., *R. centifolia* [23].

Наукові дослідження з інтродукції троянд у Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України було розпочато у 1946 р., коли з Німеччини привезли посадковий матеріал [38]. Зокрема саджанці троянд придбано у Німеччині у фірми Цигенбалг, Мюнх, Гауфе, Гаубер — 6,5 тис. шт., у фірми Сінген — 6,1 тис. шт., у фірми Кейслер — 350 шт. У розарії Зангерхаузен придбано саджанців і живців троянд понад 13,5 тис. шт. [54], а також бібліотеку Інституту троянд [64].

Усі наступні роки колекцію поповнювали шляхом отримання насіння за делектусами та інтродукції рослин з природної флори [17, 57, 58, 65], а також живцями з подальшим щепленням на *Rosa canina* L. Головними пунктами поповнення колекції сортів були Головний ботанічний сад РАН, Нікітський ботанічний сад, Ботанічний сад АН Латвії. Щорічно інтродукувалось 20—30 сортів. Сорти оцінювали за декоративними (забарвлення, форма та розмір квіток, рясність і тривалість цвітіння) та господарсько-цінними (зимостійкість, стійкість до хвороб) ознаками. За майже 60-річний період випробувано близько 2,5 тис. сортів троянд, з яких значна кількість виявилась незимостійкими або малодекоративними. Деякі

сорти у несприятливі зими гинули, інші як неперспективні вилучалися з колекції [56].

Нині колекція троянд НБС ім. М.М. Гришка НАН України — друга за сортовим складом в Україні після колекції Нікітського ботанічного саду. Колекційний фонд складається з 26 видів і 417 сортів з таких садових груп: чайно-гібридні, флорибунда, грандіфлора, поліантові, ремонтантні, рамблери, шраби, виткі великоквіткові, клаймінги, мініатюрні, ґрунтопокривні, паркові. Особлива увага в останні роки приділяється групам ґрунтопокривних та витких троянд, які ще недостатньо досліджені в наших умовах. Найпоширенішою групою троянд у колекції НБС (як і у світовому сортименті [51]) є чайно-гібридні. Більша частина колекції — сорти іноземного походження, головним чином західноєвропейські та американські, близько 20 сортів виведено на території колишнього СРСР [55].

Колекційний фонд троянд є базою для відбору кращих сортів для масового розмноження. Велике сортове різноманіття і порівняльне сортовивчення дало можливість виділити найкращі сорти, які представлені у виставковому розарії площею 3,5 га, а також передаються іншим ботанічним садам і установам, які займаються зеленим будівництвом.

Колекція троянд НБС стала основою для написання монографій [37, 29].

Значний внесок в інтродукцію троянд зробили співробітники широковідомих дендропарків України: "Софіївка", "Олександрія", "Тростянець", створених наприкінці XVIII — на початку XIX ст. як приватні парки.

Засновницею парку "Олександрія" була графиня О.В. Браницька, яка у 1807 р. передала рослини троянд Ботанічному саду Харківського університету [1]. Вона дуже любила троянди, особливо штамбові [63]. У праці І. Фундуклея зазначено, що за часів Браницьких у парку існувала чудова оранжерея: "до нас дійшли захоплені відгуки гостей Браницьких про *Rosa chinensis* Hack., яка заплітала своїми гілками всю стіну

оранжереї, на якій були тисячі квіток" [61]. У 1832 р., як видно з акварелі W. Richter, у "Олександрії" існував острів троянд [68].

За даними інвентаризації 2003 р. у дендропарку "Олександрія" налічувалося 15 видів шипшин та 50 сортів троянд [41].

У першому путівникові по парку "Софіївка", виданому у 1843 р. у Вільно Сильвестром Гроза, згадуються деякі деревні породи, які тоді росли в парку, серед них — троянди [33].

В.В. Мітіним підбито підсумки багаторічної роботи з інтродукції шипшин у дендропарку, дано ботанічну характеристику 70 видам і формам [42].

Інтродукційним сортовивченням троянд у дендропарку "Софіївка" тривалий час займається О.К. Мороз [43]. Кращі сорти представлені у виставковому розарії дендропарку [44]. Нині колекція троянд складається з 75 видів і форм шипшин, 300 сортів [33].

Оцінка динаміки структурних змін насаджень дендропарку "Тростянець" показала, що у 1886—1887 рр. представників роду *Rosa L.* не було, у 1948—1949 рр. вирощувалося 4 види шипшин, у 1957—1960 рр. — 45 видів, у 1995—1997 рр. — 15 видів [16].

У дендрологічному парку "Веселі Боковенькі" у 1956 р. було 11 видів шипшин [9].

Інші ботанічні сади і дендропарки також зробили свій внесок в інтродукцію представників роду *Rosa L.* Результати цієї роботи наведено у таблиці.

Аналіз наукової діяльності ботанічних, акліматизаційних садів та дендропарків — наукових центрів декоративного садівництва в Україні — показав, що кожний з них вніс свій вклад в інтродукцію видів і сортів роду *Rosa L.* За майже 200-річну діяльність ботанічних, інтродукційних садів, дендропарків України у них зібрано великі колекції представників роду *Rosa L.* у відкритому і закритому ґрунті. Накопичено великий досвід з їх випробування і вирощування у різних ґрунтово-кліматичних умовах. Це сприяло і сприяє поширенню кращих видів і сортів, розробці та впровадженню у вироб-

Інтродукційні осередки представників роду *Rosa L.*

№ з/п	Назва інтродукційного осередку	Кількість видів, шт.	Кількість сортів, шт.	Джерело інформації
1	НБС ім. М.М. Гришка НАН України	26	417	[54]
2	Нікітський ботанічний сад — Національний науковий центр	124	1228	[26]
3	Ботанічний сад ім. акад. О.В. Фоміна Київського національного університету	80	100	[60]
4	Донецький ботанічний сад НАН України	49	190	[21]
5	Криворізький ботанічний сад		150	[32]
6	Ботанічний сад Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича	14	100	[19]
7	Ботанічний сад Дніпропетровського національного університету	5		[19]
8	Ботанічний сад Львівського національного університету ім. І. Франка	3		[19]
9	Ботанічний сад Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка	4		[22]
10	Ботанічний сад Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова	2	350	[15, 19]
11	Ботанічний сад Таврійського національного університету		154	[47]
12	Ботанічний сад Ужгородського національного університету	4	85	[19, 29]
13	Ботанічний сад Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна	10		[19]

ництво більш досконалої технології їх розмноження і вирощування, розгортанню селекційної роботи.

Продовження таблиці

№ з/п	Назва інтродукційного осередку	Кількість видів, шт.	Кількість сортів, шт.	Джерело інформації
14	Ботанічний сад "Волинь" Волинського державного університету імені Лесі Українки	2		[19]
15	Ботанічний сад агробіостанції Ніжинського педагогічного університету	2		[19]
16	Ботанічний сад Херсонського державного університету	1		[19]
17	Державний ботанічний сад Національного аграрного університету	3		[19]
18	Ботанічний сад Кам'янець-Подільського державного аграрно-технічного університету	6	80	[19, 29]
19	Ботанічний сад Вінницького державного аграрного університету	6	70	[19, 29]
20	Національний дендропарк "Софіївка"	75	300	[33]
21	Державний дендропарк "Олександрія"	15	50	[41]
22	Державний дендропарк "Тростянець"	15		[16]
23	Дендрологічний парк "Асканія-Нова" Біосферного заповідника "Асканія-Нова" ім. Ф.Е.Фальц-Фейна УААН	18		[50]
24	Державний дендрологічний парк "Устимівський"	6		[20]
25	Дендрологічний парк Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва	21		[46]
26	Оброшинський дендропарк Науково-дослідного інституту землеробства і біології тварин	2		[31]

Культивування видів і сортів троянд у ботанічних садах дає можливість не лише зберігати їх, а й всебічно і поглиблено вив-

чати їх біологію, фенологію, розвиток, розмноження, мінливість тощо.

Збереження генофонду в колекціях ботанічних садів шляхом створення колекції видів і сортів, які належать до одного роду, — перспективний напрям охорони біорізноманіття.

1. *Алехин А.А.* Ботанический сад Харьковско-го национального университета имени В.Н. Каразина. История и современность // Биол. вестник. — 2004. — 8, № 1. — С. 3—7.

2. *Барановский А.Л.* Интродукционный фонд древесных и кустарниковых пород Житомирского ботанического сада // Бюл. ГБС. — 1952. — Вып. 12. — С. 113—115.

3. *Білокінь І.* Київський ботанічний сад імені академіка О.В. Фоміна // Наук. зап. КДУ ім. Т.Г. Шевченка, т. 8, вип. 5. — Тр. Ботанического сада им. акад. А.В. Фомина, № 20 // Хроніка. — 2000. — С. 205—216.

4. *Бонецький А.С., Возианова Н.Г., Осадчая Л.П.* и др. Об истории озеленения города Одессы // Усадебные парки русской провинции: Проблемы сохранения и использования. — Великий Новгород, 2003. — С. 84—89.

5. *Ботанический сад Десмета* // Одесский вестник. — 1829. — № 53. — С. 1.

6. *Галиченко А.А.* Кто такие Дессеметы? // Третьи Крымские искусствоведческие чтения. — Симферополь, 1998. — С. 1—10.

7. *Галиченко А.А.* Николай Гартвис и коллекция роз Императорского Никитского ботанического сада // Бюл. Никит. ботан. сада. — 2001. — Вып. 83. — С. 16—19.

8. *Гартвис Н.* Обзор действий Императорского Никитского сада и Магарачского училища виноделия. — Спб.: Типография Императорской Академии наук, 1855. — 51 с.

9. *Грисюк Н.М.* Дендрологический парк "Веселые Боковеньки". — К.: Изд-во АН УССР, 1956. — 119 с.

10. *Державний архів Житомирської області.* — Ф. Р-5-8. — Оп. 1. — Од. зб. 1. — Спр. 6. — Арк. 32—33.

11. *Державний архів м. Києва.* — Ф. 16. — Оп. 372. — Спр. 173, "Строит. ком". — Арк. 7, 12.

12. *Державний архів м. Києва.* — Ф. 16. — Оп. 385. — Спр. 93 "Дело Правления", 1848. — Арк. 4—5.

13. *Дерій І.Г., Дерій С.І.* Цінні інтродуковані деревні рослини Ботанічного саду Черкаського педінституту і використання їх при створенні та розвитку садово-паркових ландшафтів // Охорона,

вивчення та збагачення рослинного світу. — 1974. — Вип. 1. — С. 18—26.

14. *Дешко Л.О.* Науково-дослідницька та практична робота Краснокутського дендропарку в спогадах дочки І.І. Каразіна // Інтродукція деревних та чагарникових рослин в Україні: Тези доповідей засідання ради ботан. садів України, присвяченого 200-річчю Краснокутського дендропарку. — Краснокутськ: Харк. книж. ф-ка, 1993. — С. 13—16.

15. *Жаренко Н.З., Бонецький А.С., Філатова С.О.* Ботанічний сад Одеського Державного університету // Укр. ботан. журн. — 1981. — 38, № 4. — С. 96—98.

16. *Ільєнко О.О., Курбань Т.М., Медведєв В.А.* Динаміка структурних змін насаджень дендропарку "Тростянець" // Інтродукція рослин. — 2001. — № 1-2. — С. 199—207.

17. *Інтродукція на Україні корисних рослин природної флори СРСР.* — К.: Наук. думка, 1973. — 329 с.

18. *Калачевська К.С.* Казанликська троянда та її культура в Київському акліматизаційному саду // Журн. біо-ботан. циклу ВУАН. — 1931. — № 1-2. — С. 81—87.

19. *Каталог деревьев и кустарников ботанических садов Украинской ССР.* — К.: Наук. думка, 1987. — 70 с.

20. *Каталог мировой коллекции ВИР.* Вып. 147. Коллекция древесных и кустарниковых пород дендропарка "Устимовка". — Л.: ВИР, 1975. — 66 с.

21. *Каталог растений Донецкого ботанического сада.* — К.: Наук. думка, 1988. — 527 с.

22. *Каталог рослин Ботанічного саду Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка.* — Полтава: ПДПУ, 2004. — 32 с.

23. *Кащенко М.Т.* Огляд діяльності Київського акліматизаційного саду. — Київ: Друкарня Укр. АН, 1927. — 111 с.

24. *Кібкало В.О.* Інтродукція рослин у Краснокутському дендропарку // Інтродукція деревних та чагарникових рослин в Україні: Тези доповідей засідання ради ботанічних садів України, присвяченого 200-річчю Краснокутського дендропарку. — Краснокутськ: Харків. книж. ф-ка, 1993. — С. 81—93.

25. *Клименко В.Н.* Достижения по интродукции и селекции декоративных роз // 150 лет Гос. Никит. ботан. саду: Сб. науч. тр. — М., 1964. — Т. 37. — С. 406—412.

26. *Клименко З.К.* Биологические основы селекции садовых роз на юге Украины: Автореф. дис. ... докт. биол. наук. — Ялта, 1996. — 77 с.

27. *Клименко З.К.* Життя, присячене красі // Квіти України. — 1996. — № 1. — С. 22—23.

28. *Клименко З.К.* Розы. — М.: Фитон, 2001. — 175 с.
29. *Клименко З.К., Рубцова Е.Л.* Розы (интродуцированные и культивируемые на Украине): Каталог-справочник. — К.: Наук. думка, 1986. — 212 с.
30. *Клименко С.В.* Селекция как логическое продолжение интродукционного процесса // Бюл. Никит. ботан. сада, 2001. — Вып. 83. — С. 56—59.
31. *Клименко Ю.О.* Оброшинский дендропарк: минуле та сьогодення // Інтродукція рослин. — 2002. — № 3-4. — С. 146—156.
32. *Кондратюк Е.Н., Мазур А.Е., Кучеровский В.В., Федоровский В.Д.* Криворожский ботанический сад: Путеводитель. — К.: Наук. думка, 1989. — 96 с.
33. *Косенко І.С., Митін В.В.* Дендрологічні проблеми парку "Софіївка" // Старовинні парки і проблеми їх збереження: Тези доповідей 2-го міжнар. симпозіуму, присвяченого 200-річчю дендрологічного парку "Софіївка". — Умань: Видавнича компанія Л.М. Рибчинського, 1996. — С. 5—12.
34. *Лапчик В.Ф.* Работы по распространению растений-интродуцентов и садоводству в Ботаническом саду Киевского университета в XIX ст. // Охрана, изучение и обогащение растительного мира. — 1980. — Вып. 7. — С. 106—108.
35. *Лапчик В.Ф., Мухина Н.В.* К истории создания Ботанического сада им. акад. А.В. Фомина Киевского университета // Охрана, изучение и обогащение растительного мира. — 1978. — Вып. 5. — С. 111—119.
36. *Левицкая А.М.* Некоторые итоги интродукции деревьев и кустарников в Днепропетровском ботаническом саду // Бюл. ГБС. — 1957. — Вып. 28. — С. 15—23.
37. *Лемпівський Л.П.* Культура роз у відкритому ґрунті. — К.: Вид-во АН УРСР, 1958. — 123 с.
38. *Лемпівський Л.П., Галицька А.Ф.* Інтродукція троянд в Українській РСР // Інтродукція та акліматизація рослин на Україні. — 1968. — Вип. 3. — С. 39—45.
39. *Липа О.Л.* Аптекарьські, ботанічні і акліматизаційні сади України як інтродукційні осередки // Наук. зап. Київ. держ. ун-ту ім. Т.Г. Шевченка. — Київ, 1948. — Т. 7, вип. 6. — С. 47—65.
40. *Малеєва О.Ф.* Никитский сад при Стевене (1812—24 г.) Очерк по истории Гос. Никитского ботанического сада // Записки Гос. Никит. опыт. сада. — 1931. — Т. 17. — С. 3—33.
41. *Мелешко Г.І., Балагіна А.І.* Біоморфологічні особливості видів шипшин (*Rosa L.*), інтродукованих в дендропарку "Олександрія" // Старовинні парки та проблеми їх збереження (до 210-річчя дендропарку "Олександрія"). — Біла Церква, 2003. — С. 201—204.
42. *Митин В.В.* Інтродукція шиповників в Лесостепі України. — К.: Наук. думка, 1993. — 63 с.
43. *Мороз Е.К.* Культура корнесобственных роз в лесостепи Украины. — К.: Ульяновская рай-типография, 1984. — 25 с.
44. *Мороз Е.К., Банк В.С.* Создание экспозиционных участков роз в старинных парках на примере Национального дендрологического парка "Софиевка" НАН Украины // Ботанические сады как центры сохранения биоразнообразия и рационального использования растительных ресурсов. — М., 2005. — С. 357—358.
45. *Нордман О.Д.* Описание Императорского Одесского сада и взгляд на растительные и климатологические отношения окрестностей г. Одессы. — Одесса: Гор. типография, 1847. — 43 с.
46. *Остапенко Б.Ф., Сытник И.И.* Дендропарк Харьковского агроуниверситета. — Харьков: Харьков. гос. аграр. ун-т им. В.В. Докучаева, 1993. — 124 с.
47. *Репецкая А.И., Клименко З.К.* Новая экспозиция роз в Крыму // Ботанические сады как центры сохранения биоразнообразия и рационального использования растительных ресурсов. — М., 2005. — С. 424—425.
48. *Рогович П.* Исторична записка про ботанічний сад Університету св. Володимира // Хроніка. — 2000. — С. 217—241.
49. *Романець О.В.* Внесок академіка М.Ф. Кащенко в розвиток декоративного садівництва в Україні // Наука та наукознавство. — 2004. — № 4. — С. 339—343.
50. *Рубцов А.Ф., Гавриленко Н.О.* Колекційний фонд деревних рослин парку "Асканія-Нова": Стан та перспективи збагачення і використання // Інтродукція рослин. — 2002. — № 1. — С. 15—21.
51. *Рубцова О.Л.* Основні тенденції світової колекції троянд // Інтродукція рослин. — 2003. — № 3. — С. 19—22.
52. *Рубцова О.Л.* Життєвий і творчий шлях видатного українського селекціонера З.К. Клименко // Історія української науки на межі тисячоліть. — 2003, вип. 11. — С. 177—183.
53. *Рубцова О.Л.* Найважливіші етапи інтродукції видів роду *Rosa L.* // Інтродукція рослин. — 2003. — № 4. — С. 62—67.
54. *Рубцова О.Л.* Роль М.М. Гришка у створенні колекції і експозиції троянд в НБС НАН України // Наукова спадщина академіка М.М. Гришка. — Глухів: ГДПУ, 2005. — С. 31—32.
55. *Рубцова Е.Л., Рахуба Г.И., Галицкая А.Ф.* Інтродукція отечественных сортов роз в ЦРБС АН УССР // Інтродукція та акліматизація рослин. — 1984. — № 2. — С. 54—56.

56. Рубцова Е.Л., Рахуба Г.И., Галицкая А.Ф. Коллекция роз в ЦРБС // Интродукция и акклиматизация растений, 1986. — № 6. — С. 63—66.

57. Сикура И.И. Переселение растений природной флоры Средней Азии на Украину. — К.: Наук. думка, 1982. — 208 с.

58. Сикура И.И., Лоос С.М., Булах П.Е. Интродукция шиповников флоры Средней Азии в ЦРБС АН УССР // Интродукция и акклиматизация растений на Украине. — 1981. — Вып. 18. — С. 38—42.

59. Список древесных и кустарниковых растений ботанического сада ЖСХИ. — Житомир, 1983. — 23 с.

60. Ткачук О.О., Ткачук О.А. Підсумок інтродукції рослин роду *Rosa* L. в Ботанічному саду ім. акад. О.В. Фоміна // Інтродукція рослин та збереження рослинного різноманіття. — 1999. — Вип. 1. — С. 32—34.

61. Фундуклей И. Статистическое описание Киевской губернии. В 3 ч. — СПб: Тип. М-ва внутр. дел, 1852. — Ч. 1. — С. 492.

62. Ціхоцький С.М. Деревя та чагарники ботанічного саду ім. О.В. Фоміна, що мають лікарське значення // Тр. ботан. саду ім. акад. О.В. Фоміна. — 1953. — № 23. — С. 23—29.

63. Черевченко Т.М. Квіти — невід'ємний елемент ландшафтів дендропарку "Олександрія" // Старовинні парки та проблеми їх збереження (до 210-річчя дендропарку "Олександрія"): Матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Біла Церква, 22—25 вересня 2003 р.). — Біла Церква, 2003. — С. 13—15.

64. Черевченко Т.М., Чувікіна Н.В. Роль Д.Ф. Лихваря у становленні ЦРБС АН УРСР // Інтродукція рослин. — 2003. — № 1-2. — С. 166—172.

65. Чопик В.И. Интродукция и акклиматизация растений карпатской флоры в Ботаническом саду АН УССР в Киеве // Флора и фауна Карпат. — М.: Изд-во АН СССР, 1963. — С. 34—75.

66. Шмальгаузен И.Ф. Ботанический сад // Историко-статистические записки об ученых и учебно-вспомогательных учреждениях Императорского университета св. Владимира 1834—1884. — К.:

Типография Имп. Ун-та св. Владимира, 1884. — С. 141—157.

67. Besser W. Supplementum IV ad Catalogum Plantarum in horto botanico gymnasii Volhyniensis Cremeneci culturarum. Anno MDCCCXV Cremeneci MDCCCXV, 1815. — 30 p.

68. Werner B. W poszukiwaniu straconego dziedzictwa // Hortus Vitae, Warszawa: Osrodek ochrony zabytkowego krajobrazu narodowa instytucja kultury. — 2001. — S. 267—281.

Рекомендував до друку
П.Є. Булах

Е.Л. Рубцова

Национальный ботанический сад
им. Н.Н. Гришко НАН Украины,
Украина, г. Киев

БОТАНИЧЕСКИЕ, АККЛИМАТИЗАЦИОННЫЕ
САДЫ И ДЕНДРОПАРКИ УКРАИНЫ —
ИНТРОДУКЦИОННЫЕ ЦЕНТРЫ
ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ РОДА *ROSA* L.

На основании литературных источников и собственных многолетних исследований проанализирована деятельность ботанических, акклиматизационных садов и дендропарков Украины по интродукции и созданию генофонда роз.

O.L. Rubtsova

M.M. Gryshko National Botanical Gardens,
National Academy of Sciences of Ukraine,
Ukraine, Kyiv

UKRAINIAN BOTANICAL, ACCLIMATIZATION
GARDENS AND DENDROPARKS — CENTERS OF
INTRODUCTION OF *ROSA* L. REPRESENTATIVES

On the base of literary data and own long-time researches the analysis of activity of Ukrainian botanical, acclimatization gardens and dendroparks in introduction and creation roses' genofund are given.